

H . P . L O V E C R A F T

De Zaak
Charles Dexter
Ward

The Case of Charles Dexter Ward

1941 (postuum)

Biografie

H.P. Lovecraft (1890–1937)

Howard Phillips Lovecraft (1890–1937) werd geboren en stierf in Providence, Rhode Island — dezelfde stad waar *De Zaak Charles Dexter Ward* speelt. Hij is de schepper van de "kosmische horror": een genre dat de angst niet zoekt in monsters of geesten, maar in de absolute onverschilligheid van het universum voor het menselijk bestaan. Zijn werk, dat tijdens zijn leven nauwelijks werd gelezen, bepaalt nog altijd de imaginaire geografie van de moderne horror.

De Zaak Charles Dexter Ward werd in 1927 geschreven — hetzelfde jaar als *De Kleur uit de Ruimte* — maar pas in 1941 postuum gepubliceerd, vier jaar na Lovecrafts dood. Het is zijn langste werk: een novella van bijna vijftigduizend woorden, gestructureerd als een psychiatrisch dossier, een familiegeschiedenis en een gotische roman tegelijk.

Providence is in dit boek geen decor maar een personage. Lovecraft beschrijft de koloniale architectuur van College Hill, de Angell Street, de Benefit Street, de kerkhoven van de stad — met de nauwkeurigheid van iemand die er elke dag doorheen liep. Voor lezers die Providence kennen, is het boek een wandeling door een vertrouwde stad die langzaam onherkenbaar wordt.

— *De redactie*

Voorwoord

De Zaak Charles Dexter Ward begint als een psychiatrisch rapport: Charles Ward, zesentwintig jaar, is opgenomen in een krankzinnigengesticht. Hij is ontsnapt — of verdwenen. Dokter Willett, die hem van kinds af aan kende, weet wat er is gebeurd maar durft het niet te zeggen. Het boek is dan het verhaal van hoe we achteruit komen hoe het zo ver heeft kunnen komen.

Ward is een jonge antiquair die in de archieven van Providence een voorouder ontdekt: Joseph Curwen, een alchemist en occultist die in de achttiende eeuw door de burgers van de stad is gedood. Curwen, zo blijkt, had een methode ontdekt om de doden tot leven te wekken — niet om hen te redden, maar om hen te ondervragen. De kennis van alle eeuwen, opgeslagen in de resten van de gestorvenen, was voor hem toegankelijk.

Ward begint Curwen te imiteren, dan te worden. De grens tussen de twee identiteiten lost langzaam op. Het boek stelt zo de vraag waarvoor alle gotische fictie een omweg zoekt: hoe ver gaat erfelijkheid? Hoe ver reikt het verleden in het heden? En wat blijft er van een mens over als zijn verleden groter is dan hij?

Lovecraft schreef het boek in één winter, zonder het ooit te herzien of te publiceren. Het werd gevonden in zijn nalatenschap. De onafgewerkte kanten — de lange historische uitweidingen, de soms mechanische opbouw — horen erbij: dit is een novella in haar ruwe staat, met alle energie en alle oneffenheden van een eerste versie.

— *De redactie*

Inhoud

I	6
II	13
III	40
IV	67
V	96

◆
Hoofdstuk

I

Op een particuliere inrichting voor krankzinnigen bij Providence in Rhode Island verdween kortgeleden een hoogst merkwaardige man. Hij heette Charles Dexter Ward en was met de grootste tegenzin door zijn diepbedroefde vader onder bewaking gesteld.

De patiënt leek opvallend ouder dan zijn zesentwintig jaren rechtvaardigden; zijn gezicht had een fijn waas aangenomen dat gewoonlijk alleen zeer oude mensen eigen is. Ook zijn lichaam vertoonde een eigenaardige onevenredigheid die geen enkele medische ervaring kon verklaren. Ademhaling en hartslag misten elke harmonie, de stem was verloren zodat hij niet luider dan fluisteren kon, de spijsvertering sleepte eindeloos voort en bleef uiterst karig. De huid voelde klam en dor aan, de celstructuur van het weefsel leek grof en los gegeven. Zelfs een grote olijkleurige moedervlek op zijn rechterheup was spoorloos verdwenen, terwijl zich op zijn borst een vreemde, donkerbruine vlek had gevormd die er vroeger nooit was geweest.

Ook geestelijk vormde Charles Ward een geval apart. Zijn waanzin vertoonde geen verwantschap met enige vorm die zelfs in de nieuwste en uitgebreidste handboeken werd beschreven, en ging gepaard met een mentale kracht die hem tot een genie of een leider had kunnen maken, ware die kracht niet in vreemde en groteske vormen verbogen.

Alleen dokter Willett, die Charles ter wereld had geholpen en zijn lichamelijke en geestelijke groei van nabij had gevolgd, leek werkelijk

bevreesd voor de gedachte dat de jongeman ooit weer vrij zou rondlopen. Hij had iets verschrikkelijks meegemaakt en een verschrikkelijke ontdekking gedaan die hij zijn sceptische collega's niet durfde toevertrouwen. Willett zelf vormde in dit verband een klein raadsel. Hij was de laatste die de patiënt nog levend had gesproken, en toen hij na dat gesprek de kamer verliet, stond zijn gezicht in een mengeling van afgrijzen en opluchting die velen zich later herinnerden, drie uur nadat Wards ontsnapping bekend werd. Dat ontsnappen zelf blijft een van de onopgeloste wonderen van het hospitaal van dokter Waite. Een open venster op zestig voet boven een loodrechte afgrond verklaart niets, en toch was de jongeman na dat onderhoud met Willett onmiskenbaar verdwenen.

De dokter had hem nog in zijn kamer aangetroffen, maar kort na zijn vertrek klopten de verplegers tevergeefs. Toen zij de deur openden, was de patiënt weg. Er lag slechts een open venster waar een kille aprilwind een wolk fijn, blauwachtig grijs stof naar binnen joeg die hen bijna verstikte. Wel hadden de honden enige tijd eerder gejankt, maar dat was nog terwijl Willett aanwezig was, en later hadden zij geen onrust meer getoond. De vader werd onmiddellijk opgebeld; hij klonk eerder bedroefd dan verbaasd. Tegen de tijd dat dokter Waite persoonlijk kwam, had Willett al met hem gesproken, en beiden ontkenden elke kennis of betrokkenheid bij de vlucht. Slechts van enkele zeer vertrouwde vrienden van Willett en van de oude Ward zijn vage aanwijzingen vernomen, maar zelfs die klinken te fantastisch om algemeen geloof te vinden. Het enige zekere is dat tot op heden geen spoor van de vermiste krankzinnige is teruggevonden.

Charles Ward was van kinds af aan een hartstochtelijk verzamelaar van oudheden, ongetwijfeld gevoed door de eerbiedwaardige stad om hem heen en door de overblijfselen uit het verleden die elke hoek van het ouderlijk huis aan Prospect Street, op de heuvelkam, vulden. Met de jaren groeide die hartstocht, zodat geschiedenis, geslachtsregisters en de studie van koloniale bouwkunst, meubelen en handwerk ten slotte al het andere uit zijn belangstelling verdrongen. Die voorkeuren zijn van belang wanneer men zijn waanzin wil begrijpen. Men zou bijna denken dat de patiënt door een

duistere vorm van zelfhypnose letterlijk in een vroeger tijdperk was overgebracht. Het merkwaardige was dat Ward geen belangstelling meer toonde voor de oudheden die hij zo goed kende. Door louter vertrouwdheid leek hij er onverschillig voor geworden; al zijn latere inspanningen waren er klaarblijkelijk op gericht de alledaagse feiten van de moderne wereld onder de knie te krijgen, feiten die uit zijn brein waren gewist. Zijn hele leesen gespreksprogramma werd bepaald door de wanhopige wens om kennis op te doen van zijn eigen leven en van de gewone praktische en culturele achtergrond van de twintigste eeuw, kennis die hem eigenlijk vanzelfsprekend had moeten zijn als iemand die in 1902 was geboren en in de scholen van onze tijd was opgeleid. De meeste psychiaters zijn van mening dat de voortvluchtige zich schuilhoudt in een nederige, weinig veeleisende betrekking, tot zijn voorraad moderne wetenschap weer op peil is.

Wanneer de waanzin precies is begonnen, daarover verschillen de deskundigen van mening. Dokter Lyman, de gezaghebbende autoriteit uit Boston, plaatst het keerpunt in 1919 of 1920, in het laatste schooljaar van de jongen op de Moses Brown School. Toen keerde hij zich plotseling van de studie van het verleden af naar de occulte wetenschappen en weigerde zich voor de universiteit voor te bereiden, omdat hij naar eigen zeggen veel belangrijker eigen onderzoeken te verrichten had.

In grote lijnen valt niet te ontkennen dat de winter van 1919-1920 een ingrijpende verandering in Ward teweegbracht; hij liet zijn algemene antiquarische bezigheden abrupt varen en stortte zich met koortsachtige ijver op occulte onderwerpen, zowel thuis als in het buitenland, afgewisseld met een merkwaardig hardnekkige speurtocht naar het graf van een voorvader.

Dokter Willett echter wijkt sterk van dit oordeel af. Hij baseert zich op zijn langdurige en intieme kennis van de patiënt en op de gruwelijke naspeuringen en ontdekkingen die hij zelf tegen het einde heeft gedaan. Die naspeuringen hebben diepe sporen bij hem nagelaten; zijn stem beeft

wanneer hij erover vertelt, en zijn hand trilt wanneer hij probeert ze op te schrijven.

De werkelijke waanzin, zo is hij overtuigd, begon pas met een latere ommekeer: nadat het portret van Curwen en de oude papieren waren gevonden, nadat een reis naar vreemde, verre oorden was ondernomen en er onder geheimzinnige omstandigheden vreselijke bezweringen waren uitgesproken, nadat duidelijke antwoorden op die bezweringen waren gekomen, en een wanhopige brief was geschreven onder folterende en onverklaarbare omstandigheden; nadat de golf van vampirisme was opgelaaid en het sinistere gerucht in Pawtuxet de ronde deed; en nadat het geheugen van de patiënt de beelden van het heden begon uit te wissen, terwijl zijn stem wegstierf en zijn uiterlijk die subtiële verandering onderging die zovelen later opmerkten.

Pas rond die tijd, merkt Willett scherpzinnig op, werden de nachtmerrieachtige eigenschappen onmiskenbaar met Ward verbonden, en de dokter voelt huiverend aan dat er genoeg tastbaar bewijs bestaat om de bewering van de jongeman over zijn beslissende ontdekking te staven. Er waren de raadselen en toevalligheden rond de brieven van Orne en Hutchinson, het probleem van Curwens handschrift en wat de detectives over dokter Allen aan het licht brachten; en ten slotte de vreselijke boodschap in middeleeuwse minuskels die Willett in zijn zak vond toen hij na zijn schokkende ervaring weer bij bewustzijn kwam.

Het meest doorslaggevende bewijs van alles zijn de twee afschuwelijke uitkomsten die de dokter verkreeg uit een bepaald tweetal formules tijdens zijn laatste onderzoeken; uitkomsten die tegelijk de echtheid van de papieren en hun monsterlijke implicaties bewezen, op hetzelfde moment dat die papieren voorgoed aan de menselijke kennis werden onttrokken.

Men moet naar Charles Wards vroege leven kijken alsof het evenzeer tot het verleden behoort als de oudheden waar hij zo hartstochtelijk van hield.

Zijn ouderlijk huis was een groot georgiaans herenhuis boven op de vrijwel loodrechte heuvel die zich direct ten oosten van de rivier verheft. Uit de achterrampen van de uitgestrekte zijvleugels kon hij duizelig neerkijken op de opeengepakte torenspitsen, koepels, daken en wolkenkrabbers van de benedenstad, tot aan de purperen heuvels van het omringende land. Hier was hij geboren. Vanuit de sierlijke klassieke voorhal van de dubbele bakstenen gevel had zijn kindermeisje hem voor het eerst in zijn kinderwagen voortgeduwd, langs het kleine witte boerderijtje van tweehonderd jaar oud dat de stad allang had opgeslokt, en verder naar de statige colleges langs de schaduwrijke, weelderige straat, waar de oude vierkante bakstenen herenhuizen en de kleinere houten woningen met hun smalle, zware Dorische zuilenportieken nog altijd rustig en voornaam droomden tussen ruime tuinen en gazons.

Ook was hij voortgeduwd langs het stille Congdon Street, een laag lager op de steile helling, waar alle oostelijke huizen op hoge terrassen stonden. De kleine houten huizen waren hier gemiddeld ouder, want langs deze helling was de groeiende stad omhoog geklommen. Een van de eerste herinneringen van het kind was de wijde zee van nevelige daken, koepels, torens en verre heuvels die hij op een wintermiddag vanaf die grote omheinde wal zag, alles violet en mystiek afgetekend tegen een koortsige, apocalyptische zonsondergang vol rood, goud, purper en vreemde groentinten. De grote marmeren koepel van het State House tekende zich massief af, de kroonbeeldhouwwerk werd op fantastische wijze omstraald door een opening in een van de gekleurde stratuswolken die de vlammeende hemel doorsneden.

Toen hij groter werd, begonnen zijn fameuze wandelingen; eerst met het ongeduldige kindermeisje dat hem meetrok, later alleen, in dromerige overpeinzing. Men kan hem nog voor zich zien zoals hij toen was: lang, slank en blond, met ernstige ogen en een lichte gebogen houding, wat slordig gekleed, en met een overheersende indruk van onschuldige onhandigheid eerder dan van aantrekkelijkheid.

Hij zocht naar scherpe tegenstellingen; de ene helft van een wandeling bracht hij door in de vervallen koloniale wijken ten noordwesten van zijn huis, waar de heuvel afdaalt naar de lagere verhevenheid van Stammers' Hill met zijn getto en negerbuurt rond de plek waar vroeger de postkoets naar Boston vertrok, vóór de Revolutie; de andere helft in het gracieuze zuidelijke gebied rond George, Benevolent, Power en Williams Street, waar de oude helling nog onveranderd de fraaie landgoederen, ommuurde tuinen en steile groene laantjes bewaart waarin zoveel geurige herinneringen zijn blijven hangen.

Dokter Willett is ervan overtuigd dat Charles Wards liefde voor het oude, tot aan die noodlottige winter van de eerste verandering, volkomen vrij was van elke morbide trek. Kerkhoven hadden voor hem geen bijzondere aantrekkingskracht buiten hun schilderachtigheid en historische waarde, en van geweld of wilde instincten was hij volkomen gespeend. Toen, geleidelijk en onmerkbaar, ontwikkelde zich een zonderlinge nasleep van een van zijn genealogische triomfen uit het jaar daarvoor, toen hij onder zijn voorouders van moederszijde een zeer lang levende man had ontdekt, Joseph Curwen genaamd, die in maart 1692 uit Salem was gekomen en rond wie zich een gefluisterde reeks hoogst eigenaardige en verontrustende verhalen had gevormd.

Wards overgrootvader van moederszijde, Welcome Potter, was in 1785 getrouwd met een zekere "Ann Tillinghast, dochter van mevrouw Eliza, dochter van kapitein James Tillinghast", van wie de familie de vader nooit had kunnen achterhalen. Laat in 1918, toen hij een bundel oorspronkelijke stadscouranten in manuscript doorbladerde, stuitte de jonge genealoog op een aantekening over een wettelijke naamsverandering: in 1772 had mevrouw Eliza Curwen, weduwe van Joseph Curwen, samen met haar zevenjarige dochter Ann haar meisjesnaam Tillinghast weer aangenomen, "omdat de naam van haar man een openbare schande was geworden door wat men na zijn dood had vernomen; hetgeen de oude geruchten bevestigde, hoewel een trouwe echtgenote dat niet eerder had mogen geloven dan wanneer het onomstotelijk bewezen was". Die aantekening kwam aan het

licht doordat twee bladen die zorgvuldig aan elkaar waren geplakt en als één behandeld door een moeizame hernummering van de pagina's, per ongeluk van elkaar losraakten.

Voor Charles Ward was het meteen duidelijk dat hij inderdaad een tot dan toe onbekende over-over-overgrootvader had ontdekt. Zodra hij zijn eigen verwantschap met deze kennelijk "verzwegen" figuur had vastgesteld, begon hij zo systematisch mogelijk alles te verzamelen wat er over hem te vinden was. In deze opgewonden speurtocht slaagde hij uiteindelijk ver boven zijn stoutste verwachtingen; oude brieven, dagboeken en stapels ongepubliceerde memoires uit spinragachtige zolders in Providence en elders leverden tal van verhelderende passages op die hun schrijvers niet de moeite waard hadden geacht te vernietigen. Een belangrijk lichtpunt kwam uit een zo ver verwijderd oord als New York, waar enige koloniale correspondentie uit Rhode Island werd bewaard in het museum van Frances' Tavern. Het werkelijk beslissende echter, en wat volgens dokter Willett de eigenlijke oorzaak van Wards ondergang vormde, was het materiaal dat in augustus 1919 achter de betimmering van het vervallen huis in Olney Court tevoorschijn kwam. Dat was het, daar valt niet aan te twifelen, wat de zwarte verten opende waarvan het einde dieper reikte dan de afgrond.

◆
Hoofdstuk

II

Joseph Curwen, zoals hij opdoemde uit de warrige overleveringen die Ward had opgevangen en zelf had blootgelegd, was een hoogst verbazingwekkende, raadselachtige en duister gruwelijke figuur. Hij was uit Salem naar Providence gevlucht -- die universele toevluchtsoord voor het zonderlinge, het vrije en het afwijkende -- aan het begin van de grote heksenwaan, uit vrees voor beschuldiging vanwege zijn afgezonderde levenswijze en zijn zonderlinge scheikundige of alchemistische proeven. Hij was een kleurloos man van omstreeks dertig jaar, en werd al spoedig geschikt bevonden om poorter van Providence te worden; daarna kocht hij een stuk grond ten noorden van Gregory Dexters erf, ongeveer aan de voet van Olney Street. Zijn huis verrees op Stammers' Hill, ten westen van de Town Street, op de plek die later Olney Court zou heten. In 1761 verving hij het door een groter gebouw op dezelfde plaats, dat nog altijd staat.

Het eerste zonderlinge aan Joseph Curwen was dat hij nauwelijks ouder leek te worden dan bij zijn aankomst. Hij dreef scheepvaart, kocht kades bij Mile-End Cove, hielp in 1713 de Great Bridge herbouwen en was in 1723 een van de oprichters van de Congregational Church op de heuvel; toch behield hij altijd het onbestemde voorkomen van een man die hoogstens vijfendertig was. Naarmate de decennia verstreken, begon deze eigenaardigheid op te vallen; Curwen verklaarde het telkens door te zeggen dat hij van taai voorgeslacht stamde en een sober leven leidde dat hem niet sloopte. Hoe die soberheid te rijmen viel met de onverklaarbare komen en gaan van de zwijgzame koopman en met het vreemde schijnsel van zijn

vensters op alle uren van de nacht, was de stedelingen niet duidelijk; zij waren geneigd andere redenen te zoeken voor zijn blijvende jeugd en levensduur. Men hield er vooral rekening mee dat zijn voortdurende mengen en koken van chemicaliën veel met zijn toestand te maken hadden. Toen er meer dan vijftig jaar verstreken waren sinds de komst van de vreemdeling, zonder dat zijn gezicht en gestalte meer dan vijf jaar ouder leken, begonnen de mensen donkerder te fluisteren en kwamen zij het verlangen naar afzondering dat hij altijd had getoond meer dan halverwege tegemoet.

Particuliere brieven en dagboeken uit die tijd onthullen bovendien een menigte andere redenen waarom Joseph Curwen werd bewonderd, gevreesd en ten slotte gemeden als de pest. Zijn hartstocht voor kerkhoven, waar men hem op alle uren en onder alle omstandigheden zag ronddwalen, was berucht; toch had niemand hem ooit op een daad betrappt die werkelijk ghoulachtig kon worden genoemd. Aan de Pawtuxet Road bezat hij een boerderij waar hij gewoonlijk de zomer doorbracht en waarheen men hem vaak op de vreemdste tijden van dag of nacht zag rijden. Zijn enige zichtbare bedienden, boeren en opzichters waren een nors echtpaar van bejaarde Narragansett-Indianen; de man stom en vreemd geschonden, de vrouw van een hoogst afstotelijk voorkomen, waarschijnlijk door een mengeling van negers bloed. In de aangebouwde schuur bevond zich het laboratorium waar de meeste scheikundige proeven werden gedaan. Nieuwsgierige sjouwers en voerlieden die flessen, zakken of kisten bij de kleine achterdeur afleverden, wisselden verhalen uit over de fantastische kolven, smeltkroezen, alembieken en ovens die zij in de laag-betimmerde ruimte zagen, en fluisterden dat de zwijgzame "chymist" -- waarmee zij alchemist bedoelden -- niet lang meer op de Steen der Wijzen zou hoeven wachten. De naaste burens van de boerderij, de Fenners, op een kwart mijl afstand, hadden nog vreemdere dingen te vertellen over geluiden die zij 's nachts uit Curwens erf meenden te horen komen. Er klonken kreten, zeiden zij, en aanhoudend gehuil; en zij hielden niet van de grote aantallen vee die de weiden vulden. Bovendien was er iets hoogst onheilspellends aan een zeker groot stenen bijgebouw met alleen smalle, hoge spleten als vensters.

De nietsdoeners op de Great Bridge wisten eveneens veel te vertellen over Curwens stadshuis in Olney Court; niet zozeer over het fraaie nieuwe huis uit 1761, toen de man al bijna een eeuw oud moest zijn, als wel over het eerste lage huis met het gambrel-dak, het vensterloze zoldervertrek en de met dakspanen beklede zijwanden, waarvan hij de balken na de afbraak met bijzondere voorzorg liet verbranden. Hier was minder geheimzinnigheid, dat is waar; maar de uren waarop licht werd gezien, de zwijgzaamheid van de twee donkergetinte buitenlanders die de enige mannelijke bedienden vormden, het afschuwelijke onverstaanbare gemompel van de ongelooflijk oude Franse huishoudster, de grote hoeveelheden voedsel die een deur binnengingen waarbinnen slechts vier personen woonden, en de aard van bepaalde stemmen die men vaak op hoogst ongepaste tijden in gedempte gesprekken hoorde -- dit alles, gevoegd bij wat men van de Pawtuxet-boerderij wist, bezorgde het huis een slechte naam.

Ook in de betere kringen werd over het huis van Curwen druk gesproken; want naarmate de nieuwkomer zich geleidelijk in het kerkelijke en handelsleven van de stad had ingewerkt, had hij vanzelf kennissen van stand opgedaan, wier gezelschap en gesprekken hij door zijn opvoeding goed kon waarderen.

Zijn geboorte was goed, want de Curwens of Carwens van Salem hoefden in Nieuw-Engeland niet te worden voorgesteld. Het bleek dat Joseph Curwen in zijn prille jeugd veel had gereisd, een tijd in Engeland had gewoond en minstens twee reizen naar het Oosten had gemaakt; en zijn spraak, wanneer hij zich verwaardigde die te gebruiken, was die van een geleerd en beschaafd Engelsman. In zijn houding leek een duistere, sardonische hooghartigheid te schuilen, alsof hij alle mensen saai vond omdat hij onder vreemdere en machtiger wezens had verkeerd.

In 1746 kwam de heer John Merritt, een bejaarde Engelse gentleman met letterkundige en wetenschappelijke neigingen, uit Newport naar de stad die hem zo snel in aanzien voorbijstreefde, en bouwde een fraai landhuis op de Neck, in wat nu het hart van de beste woonwijk is, waar hij in stijl en